

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

QISHLOQ XO'JALIK HAYVONLARIDA BUG'OZLIK DIAGNOSTIKASI

Qadirberganov B.G'.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar Universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Qishloq xo'jalik hayvonlarini ko'paytirish, naslni yaxshilash va mahsuldorlikni oshirishda bug'ozlikni o'z vaqtida aniqlash muhim veterinariya va zootexnik tadbirlardan biridir. Homiladorlikni erta tashxislash chorvachilik xo'jaliklarida nasldor hayvonlardan samarali foydalanish, bepushtlik holatlarining oldini olish, naslni sog'lom shaklda davom ettirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkonini beradi.

Homiladorlik jarayonida hayvon organizmida fiziologik va morfologik o'zgarishlar sodir bo'ladi. Bu o'zgarishlarni tashqi belgilar, palpatsiya, auskultatsiya, vaginal va rektal tekshiruvlar yordamida aniqlash mumkin. So'nggi yillarda laboratoriya usullari — qon, sut va servikovaginal shilimshiq tahlili orqali tashxislash metodlari keng qo'llanilmoqda.

Materiallar va metodlar. Tadqiqotda turli turdagi qishloq xo'jalik hayvonlari — sigir, toychoq, qo'y, echki, cho'chqa, it va mushuklarda bug'ozlik diagnostikasi usullari o'rganildi. Quyidagi asosiy metodlardan foydalanildi.

Tashqi tekshiruv. Hayvonning umumiy holati, qorinning shakli, sut bezlarining o'zgarishi, harakatdagi xotirjamlik, estrusning yo'qligi baholandi.

Palpatsiya. sigir va toychoqlarda qorin devori orqali yoki rektal yo'l bilan homila harakati va bachadon o'zgarishlari aniqlanadi.

Auskultatsiya. Homilaning yurak urishlari stetoskop yordamida tinglandi. Yurak urishining chastotasi onanikidan ikki barobar tez bo'lishi bug'ozlik belgisidir.

Vaginal tekshiruv. Bachadon bo'yni holati, shilliq qavat holati va shilimshiqning o'zgarishlari o'rganildi.

Rektal tekshiruv. bachadon shoxi, tuxumdonlar, bachadon arteriyalarining tebranishi palpatsiya qilinib, homila rivojlanish davrlari (3–7 oy) bosqichma-bosqich baholandi.

Laboratoriya tahlillari.

Sut orqali aniqlash. spirt bilan koagulyatsiya testi.

Servikovaginal shilimshiq orqali aniqlash. NaOH va qaynatish asosidagi rang reaksiyasi.

Qon orqali aniqlash. Koul va Xart, Fridman-Shnayder, Zondek-Ashxaym usullari yordamida prolan gormoni aniqlash.

Natijalar va ularning tahlili. 1. Sigirlarda bug'ozlik diagnostikasi

Sigirlarning bug'ozligini tashxislashda eng samarali usul — **rektal palpatsiya** hisoblanadi. Homiladorlikning 1–3 oyida bachadon shoxlarining assimetriyasi, sariq tana mavjudligi va amniotik suyuqlik sezilishi aniqlandi. 4–6 oyda bachadon shoxi qorin bo'shlig'iga siljib, o'rta bachadon arteriyasining tebranishi paydo bo'ladi. 7–9 oyda esa homila qismlari palpatsiya qilinib, yurak urishlari eshitiladi.

Laboratoriya tahlillarida **sut-spirt testi** 70–75% aniqlik ko'rsatgan bo'lsa, **NaOH reaksiyasi** 60–70% aniqlik berdi.

2. Biyalarda bug'ozlik diagnostikasi.

Biyalarda homiladorlik 3–4 oyda aniqlana boshlaydi. Tashqi tekshiruvda qorinning pastki devori bo'rtib chiqadi. Rektal palpatsiyada bachadon shoxining assimetriyasi, sariq tana va o'rta bachadon arteriyasi tebranishi kuzatildi. 8–9 oyda homila qismlari aniq paypaslanadi.

Koul va Xart usuli. (prolan testi) 30–100 kun oralig'ida yuqori aniqlik (85–90%) ko'rsatdi.

3. Qo'y va echkilarda bug'ozlik diagnostikasi.

Bu turdagi hayvonlarda bug'ozlik faqat ikkinchi yarmidan boshlab tashqi tekshiruv bilan aniqlanadi. Palpatsiyada qattiq, harakatsiz jismlar sifatida homila seziladi. 4-oydan boshlab bachadon arteriyasining pulsatsiyasi aniqlanadi.

4. Cho'chqalarda bug'ozlik diagnostikasi.

Homiladorlikning uchinchi oyida homilani qorin devori orqali paypaslash mumkin. Juda semiz chochqalarda bu usul kam samarali.

5. It va mushuklarda bug'ozlik diagnostikasi.

Itlarda 4-haftadan boshlab tovuq tuxumiga o'xshash homilalar palpatsiya qilinadi. Mushuklarda esa 6–7 haftadan boshlab homila qismlari sezila boshlaydi.

6. Quyonlarda bug'ozlik diagnostikasi.

Juftlashgandan 12–14 kun o'tib, bachadon shoxlarida findiq kattaligida ampula shaklidagi shishlar palpatsiya qilinadi. Bu usul erta tashxis uchun eng qulay hisoblanadi.

Erta tashxis yordamida: Bepushtlikning oldi olinadi; naslni yaxshilash ishlari rejalashtiriladi; xo'jalik iqtisodiy samaradorligi oshadi; veterinariya nazorati kuchayadi.

Xulosa Qishloq xo'jalik hayvonlarida bug'ozlikni aniqlash veterinariya amaliyotining muhim yo'nalishidir. Eng samarali usullar — rektal palpatsiya, auskultatsiya va laboratoriya testlaridir. Har bir turda fiziologik o'zgarishlarni bilish, tashxisni erta qo'yish imkonini beradi. Bu esa naslni sog'lom saqlash, bepushtlikni kamaytirish va ishlab chiqarish unumdorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Eshburiev B.M. Veterinariya akusherligi. Darslik. Toshkent, 2018.
2. Eshburiev B.M., Eshburiev S.B., Djumanov S.M. Veterinariya akusherligi fanidan amaliy-laboratoriya mashg'ulotlar. O'quv qo'llanma, Samarqand, 2020.
3. Eshburiev B.M., Djumanov S.M., Sidiqov B.T. Sigirlarni sun'iy urug'lantirish bo'yicha tavsiyalar. Samarqand. 2022.
4. Eshburiyev B.M., Raximov O.R. Maxsulдор sigirlarda alimentar bepushtliklarning sabablari, diagnostikasi va profilaktikasi (Adabiyotlar tahlili). Veterinariya meditsinasisi. Toshkent, 2024 Maxsus son №-2.228-230
5. Qo'ldoshev O.O'. Sigirlar bepushtligi, endometritlarni davolash va oldini olish usullarini takomillashtirish. Vet.fan. doktori ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya avtoreferati. Samarqand, 2022.
6. Eshburiyev B.M., Raximov O.R. Qoraqalpog'iston respublikasi sharoitida sigirlar bepushtliklarning etiopogenezi Veterinariya meditsinasisi. Toshkent, 2024 Maxsus son №-2.94-96
7. Никитин В.Я., Студенцов А.П., Шипилов В.С. Ветеринарное акушерство, гинекология и биотехника размножения - М.: Колос, 1999, 495 с.
8. Студенцов, А. П. Ветеринарное акушерство и гинекология /А. П. Студен- цов. -М.: Сельхозгиз, 1953. - С. 205-387.
9. Руководство по акушерству, гинекологии и биотехнике размножения животных / Е. В. Ильинский, М. В. Назаров, А. Н. Трошин, В. Н. Шевкопляс. - Краснодар, 2002. - 581 с.
10. Ильинский, Е. В. Профилактика бесплодия коров в условиях интенсификации молочного скотоводства / Е. В. Ильинский. - Краснодар : Кн. изд- во, 1983. - 176 с.
11. Etiology, diagnosis and prophylaxis of alimartary infertility in productive cows journal of medicinepractike and nursing Eshburiev B. M. Rakhimov O. R. Qadirbergenov B. Volume 3, Issue 3, March 2025
12. Shavkat, A., Radjapbay, J., & Umidbek, K. (2025). EPIZOOTIOLOGY OF FASCIOLIASIS IN CATTLE IN UZBEKISTAN AND KARAKALPAKSTAN:

- RESULTS OF A 15-YEAR STUDY AND PATHOLOGOANATOMICAL CHARACTERISTICS. JOURNAL OF VETERINARY SCIENCE, 8(3), 1-6.
13. Shavkat, A., Barlikbayevich, E. A. Q., & Allaniyazovna, P. D. In the Conditions of Karakalpakstan. Sheep Fasciolosis and Fasciola Gigantica Were First Found in the Lungs.–2023.
 14. Shavkat, A., Kural, A., & Gayratdin, O. (2025). ORGANIZATIONAL SYSTEM OF PERSONNEL POLICY AIMED AT IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions, 2(4), 98-102.
 15. Shavkat, A. va Kural, A. (2025). OLIY TA'LIM MASSASALARIDA TA'LIM SIFATI VA TA'LIM QIMMATINI ORTALASH UCHUN TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TASHKILLASH. Ta'lim sifatini ta'minlashning ilg'or usullari: muammolar va echimlar , 2 (4), 85-88.
 16. Dosumbetovich, AS, & Qutlymuratovich, SA, SA Qoraqalpog'istonda qoramollarda yashirin surunkali endometritni davolashning samarali usullari. Academia Globe , 2 (05), 240-244.
 17. Аvezимбетов, Ш. Д. (2020). МЕТОДЫ ЛЕЧЕНИЯ И ЛАБОРАТОРНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СЕКРЕТНОГО ХРОНИЧЕСКОГО ЭНДОМЕТРИТА. Экономика и социум, (12 (79)), 338-341.
 18. Sh, A. va Taylakov, TI (2020). Paramfistomatoz sistematikasi, diagnostika usullari, epizootologiyasi, patogenezi, kasallikning kelib chiqishi va yangi davolash usullari. Amerika veterinariya fanlari va yovvoyi tabiatni kashf qilish jurnali , 2 (06), 1-6.
 19. Avezimbetov, S. D., Togaymuradov, M. S., & Bazarbaeva, A. A. (2021). Induction of superovulation in cattle. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(10), 1778-1781.
 20. Dosumbetovich, A. S., & Komoladdinovich, K. S. (2021). New effective methods of treatment of persistent infertility in cows.
 21. Shavkat, A., Kural, A., & Maryam, Y. (2025). THE IMPLEMENTATION MECHANISM OF DIGITAL TRANSFORMATION TO ENHANCE EDUCATIONAL EFFICIENCY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. Advanced methods of ensuring the quality of education: problems and solutions, 2(4), 93-97.

QO'YLARNING ESTROZ KASALLIGI

(Adabiyot ma'lumotlari tahlili)

Ismoilov A.Sh., Isakov A.K.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Qo'y estrozi - bu Oestrus ovis L. turiga mansub hasharot lichinkalarining qo'ylarning burun bo'shlig'i va peshona bo'shliqlarida parazitlik qilishi bilan kechadigan surunkali kasallikdir. Kasallik dunyoning issiq va yarim quruq iqlimli mintaqalarida, xususan Kavkaz, Markaziy Osiyo, Yaqin Sharq, O'rta Yer dengizi mamlakatlari va Janubiy Rossiyada keng tarqalgan.

Estroz chorvachilikka katta iqtisodiy zarar yetkazadi - qo'ylarning o'sish sur'ati sekinlashadi, jun sifati pasayadi, reproduktiv ko'rsatkichlar yomonlashadi hamda o'lim hollari qayd etiladi.

Bu kasallik bahor va kuz mavsumlarida qo'ychilik xo'jaliklariga katta iqtisodiy zarar yetkazadi ya'ni bo'ka lichinkalari burun bo'shlig'ini yallig'lantirib infeksiya tarqalishiga qulay imkoniyat yaratadi. Chorva mollarining mahsuldorligini pasaytirib, ba'zida ularning o'limiga olib